

35. Afzonderlijke rechtspersonen

In het zakelijk verkeer, waarin ook kerken en kerkgenootschappen afspraken maken en contracten sluiten, is het hebben van een rechtspersoonlijkheid van belang om beide partijen zekerheid te geven over de nakoming van gemaakte afspraken en contracten.

Historie

Kerkgenootschappen, hun zelfstandige onderdelen (zoals gemeenten) en lichamen waarin zij zich verenigd hebben, bezitten een rechtspersoonlijkheid volgens het burgerlijk recht (art. 2 boek 2 BW). De Protestantse Kerk heeft bepaald dat zowel de gemeenten en als hun diaconieën afzonderlijke rechtspersonen zijn.

Sinds de wijziging van de Handelsregisterwet op 1 juli 2008 moeten alle rechtspersonen zich inschrijven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel. Hoewel dit dus in principe ook voor kerkgenootschappen geldt, zijn er uitzonderingen gemaakt via uitvoeringsbesluiten. Dit betekent dat:

- alleen landelijke koepels verplicht zijn zich in te schrijven, onderdelen van het genootschap, zoals gemeenten en diaconieën hoeven dat niet te doen;
- slechts een beperkt aantal gegevens worden vastgelegd, vanwege de gevoeligheid van de gegevens over godsdienstige overtuiging (privacy). Zie echter ook hoofdstuk 42 (Herkenbaarheid als rechtspersoon).

De Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk verstrekt op aanvraag een zogenaamde verklaring van rechtspersoonlijkheid van een gemeente of een diaconie. Deze verklaring kan bijvoorbeeld gebruikt worden bij het wijzigen van de gegevens van collegeleden bij de bank.

Stichtingen

Kerkelijke gemeenten en diaconieën kunnen naast de eigen rechtspersoonlijkheid ook een stichting oprichten. Die stichting moet dan wel ingeschreven worden in het handelsregister. Het oprichten van een stichting is vaak

met een specifiek doel, bijvoorbeeld het exploiteren van een zalencentrum of begraafplaats, een steunstichting voor fondswerving, enzovoort.

Voor de oprichting van een stichting is allereerst toestemming nodig van de kerkenraad en daarnaast van het CCBB. In ord. 11-25 is bepaald dat de op te richten stichting rechtspersoonlijkheid heeft zoals bedoeld in het Burgerlijk Wetboek (artikel 2:285BW). In de Generale Regeling Stichtingen zijn de nodige aanvullende bepalingen vastgelegd. Belangrijk daarin zijn het recht van benoeming van bestuursleden van de stichting en in principe het verbod op het wijzigen van de statuten. De oprichting van een stichting kan alleen bij de notaris. Een stichting moet worden ingeschreven in het handelsregister en het wijzigen van statuten kan alleen via een notariële akte met toestemming van de kerkenraad en het CCBB.

Doel en vorm

Belangrijk bij het oprichten van een stichting is het doel waarvoor een stichting wordt opgericht en de bemensing van het bestuur. Daarbij is overigens niet alleen de eerste generatie bestuurders van belang om te kunnen vragen, maar is het goed om ook vooraf over een mogelijke opvolging van bestuurders na te denken.

Met een eenduidig doel en te benoemen bestuursleden kunnen diverse stichtingen opgericht worden, waarbij drie soorten kunnen worden onderscheiden:

- stichting vrienden van

Het doel van de stichting is helder: een breed publiek vragen om een financiële bijdrage voor het gebouw, niet voor de kerkelijke gemeente. In de praktijk blijken dit soort stichtingen behoorlijk op zichzelf staan, dus los van de kerk. Dat kan nodig zijn om te voorzien in wensen van gevers die niet willen dat geld anders dan voor het gebouw wordt gebruikt. Het bestuur van een dergelijke stichting kan samengesteld zijn uit niet-leden van de kerk. Echter, goed overleg tussen stichtingsbestuur en kerkenraad is noodzakelijk. Bijvoorbeeld, overleg over het onderhoudsplan van het gebouw, de gelden die nodig zijn en de acties die hiervoor gehouden worden. In veel gevallen zal na de oprichting van deze stichting ook de ANBI-status aangevraagd kunnen worden, zodat giften aftrekbaar zijn voor de belastingen.

- exploitatie- of beheerstichting

In dit geval wordt de stichting opgericht met als doel om activiteiten te ontwikkelen in en rond het gebouw, die geld genereren om het gebouw te exploiteren en te beheren. Daarbij blijft de kerk ook als kerk in gebruik en is er dus sprake van nevengebruik of ander gebruik van het gebouw naast de erediensten en het kerkelijke leven. Vooraf moet er een goed beleid komen waarin vastligt wat wel en niet door de stichting in de kerk georganiseerd kan en mag worden. Als uiteindelijk besloten

wordt dat het gebouw alleen in zeer specifieke gevallen en voor zeer specifieke doelen gebruikt mag worden door derden, dan is de vraag of een stichting noodzakelijk is of dat het binnen het kerkelijk verband opgelost kan worden. In het bestuur van de stichting zullen, voor een goed overleg, vertegenwoordigers van of namens de kerkenraad en het college zitten om mede sturing te geven aan het vastgelegde beleid. De kerkelijke gemeente heeft dan een behoorlijke verantwoordelijkheid om haar eigen belangen in de tijd veilig te stellen. Dat vraagt deskundigheid vanuit de kerk. Of deze stichting de ANBI-status kan krijgen is een vraag, die bij de Belastingdienst moet worden getoetst.

- **eigendomsstichting**

Bij deze vorm wordt het eigendom van het gebouw en de exploitatie overgedragen aan de stichting. Maar daarmee is ze ook de zeggenschap over het gebouw kwijt en is het dus het bestuur van de stichting die bepaalt wat en wanneer er iets in het gebouw plaatsvindt. Als de kerkelijke gemeente ook het gebouw wil blijven gebruiken, al is het maar op hoogtijdagen of bij begrafenissen, dan zal er naast de oprichting van de stichting dus ook een goed convenant moeten komen over het gebruik door de kerkelijke gemeente. Belangrijk bij deze vorm is om vooraf na te denken over een zogenaamd *worst-case* scenario. Stel, dat na tien jaar blijkt dat de stichting de exploitatie niet meer rond krijgt en failliet dreigt te gaan. Dan kan het gebouw zomaar in handen komen van een derde, waarmee dan opnieuw afspraken gemaakt zullen moeten worden. Er kan ook vooraf worden geregeld dat bij een eventueel faillissement de kerk weer in handen van de kerkelijke gemeente komt. Hierbij is er een risico dat er ook schulden worden overgenomen. Het is de vraag of eigendomsstichtingen de ANBI-status zal ontvangen. Het komt erop aan een goede doelstelling te hebben.

Voor het oprichten van stichtingen geldt een gedegen afweging vooraf over doel en bemensing. De VKB heeft conceptstatuten en voorbeelden waaruit geput kan worden voor de eigen specifieke situatie.

Bezinning

Kijk bij plannen voor het oprichten van een stichting ook naar de verdere toekomst. Zal de beoogde stichting ook op langere termijn beantwoorden aan het gestelde doel? Een goede analyse is onmisbaar. Stel uzelf of de kerkelijke gemeente de kritische vraag: als de beoogde stichting geen succes wordt, is er dan een alternatief?

Meer informatie

- Artikel in Kerkbeheer over de afwegingen bij het oprichten van een stichting: <https://kerkrentmeester.nl/media/kerkbeheerartikel/flip-books/2018/201801/index.html#10>